

Krajowa Konferencja Naukowa nt. *Współdziałanie Kościoła i Państwa na rzecz rodziny*, Łomża 6-7 września 2004 r.

W dniach 6-7 września 2004 r. odbyła się w Łomży Krajowa Konferencja Naukowa Kanonistów, nt. *Współdziałanie Kościoła i Państwa na rzecz rodziny*, której współorganizatorami byli: Stowarzyszenie Kanonistów Polskich, Kuria Diecezjalna w Łomży, Wydział Nauk Prawnych TN KUL.

Miejscem Konferencji były pomieszczenia Wyższego Seminarium Duchownego w Łomży (Plac Jana Pawła II 1). Obrady otworzył bp łomżyński Stanisław Stefanek, który po powitaniu gości zasygnalizował najbardziej aktualne problemy rodziny, w tym między innymi falę rozwodów i separacji w związku z likwidacją Funduszu Alimentacyjnego, różnicę w egzystencji rodzin w środowiskach wiejskich i w środowisku miejskim, potrzebę współpracy z ustawodawcą dla umocnienia pozycji rodziny w obowiązującym prawie. W imieniu organizatorów Konferencji, tj. Stowarzyszenia Kanonistów Polskich, głos zabrał ks. prof. dr hab. Józef Krukowski, który w skrócie uzasadnił wybór tematu konferencji oraz przedstawił racje wyboru Łomży jako miejsca Konferencji.

Sesję przedpołudniową w pierwszym dniu obrad rozpoczął referat *Podstawy prawne współdziałania między Kościołem a państwem na rzecz małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie do problematyki*, wygłoszony przez ks. prof. dr hab. Józefa Krukowskiego. Przedstawiony referat obejmował podstawowe zasady współdziałania Kościoła i państwa, cel tego współdziałania oraz nauczanie Soboru Watykańskiego II dotyczące relacji państwo – Kościół. W drugiej części wystąpienia autor skupił się na zagadnieniu współdziałania Kościoła i państwa w Polsce, podkreślając, że dokonuje jedynie analizy pewnego modelu, którego realizacja w praktyce nie może zostać przedstawiona ze względu na brak odpowiednich badań socjologicznych. Jako główne trudności w realizacji zasady współdziałania Kościoła i państwa wskazał przede wszystkim na założenia rozmaitych partii i grup nacisku sprawujących władzę. W konkluzji autor zawarł tezę, że zasada współdziałania stanowi jedynie pewną ramę, którą należy przenieść do ustawodawstwa zwykłego. Kościół zaś ze swej strony powinien w taki sposób oddziaływać na społeczeństwo, aby wykształciło ono przedstawicieli, którzy jako wierni świeccy realizować będą zasadę współdziałania w życiu politycznym i społecznym.

W kolejnym wystąpieniu pt. *Program pracy duszpasterskiej Kościoła katolickiego w Polsce względem rodziny* bp Stanisław Stefanek przedstawił sytuację duszpasterstwa rodzin w Polsce. Za główne sposoby dotarcia do wiernych z prawdą o rodzinie

uznał: właściwe przygotowanie narzeczonych do małżeństwa, organizacje młodzieżowe, prowadzenie nauk stanowych. Inspiratorem tego duszpasterstwa powinien być biskup diecezjalny. Celem lepszej koordynacji powołano także struktury krajowe przy Konferencji Episkopatu Polski (Komisja, a od 1996 roku Rada ds. Rodzin). Duszpasterstwo realizowane jest na zasadzie pomocniczości, która najpełniej odnosi się do funkcji wychowawczej. Za kluczowe uważa się właściwe przygotowanie do małżeństwa, co wymaga odpowiedzi na następujące pytania: czy w przygotowaniu do małżeństwa uczyć teologii, czy medycyny, kiedy uczyć i kogo uczyć, prowadzić nauki grupowe czy indywidualne?

Ostatni w pierwszej sesji był odczyt bpa Antoniego Dziemianko pt. *Duszpasterstwo rodzin na Białorusi*. Z przedstawionego referatu wyłaniał się obraz rodziny pozostawionej sobie samej, bez wsparcia ze strony państwa, a niekiedy wręcz przez to państwo osłabianej zbyt liberalną polityką. Wśród problemów, z którymi boryka się duszpasterstwo rodzin na Białorusi, do tych najbardziej degradujących rodzinę zaliczyć należy: alkoholizm (ok. 10% populacji), rozwody (ok. 4 tys. miesięcznie), ujemny przyrost naturalny, powszechną dostępność do środków antykoncepcyjnych, łatwość dokonywania aborcji, a także występujące na szeroką skalę zjawisko tzw. wolnych związków. Obok próby zestawienia najistotniejszych problemów rodziny w referacie podjęto także próbę wskazania sposobów i metod wyprowadzania rodzin z niekorzystnej sytuacji. Wśród tych ostatnich znalazły się m.in. opracowanie stosownych publikacji w języku białoruskim, kształcenie księży i sióstr zakonnych do pracy z rodzinami, a w zakresie pomocy materialnej działalność „Caritas”, rozmaitych ruchów (AA, Obrony Życia), pośrednictwo rodzinne. Szczególną troską powinny być objęte małżeństwa mieszane i związki niesakramentalne.

Rozpoczęła się dyskusja, w której udział wzięli: ks. prof. Józef Krukowski, ks. prof. Ryszard Sztymmler, ks. prof. Józef Krzywda, ks. dr hab. Krzysztof Warchałowski, dr Elżbieta Szczot, dr Waldemar Pędziński, prezydent Łomży Jerzy Brzeziński. Poruszane w dyskusji tematy: problem małżeństw kanonicznych bez skutków konkordatowych, zasada pomocniczości w odniesieniu do rodziny, opieka duszpasterska nad młodymi małżeństwami, podmiotowość rodziny i kwestia jej uznania przez prawo, przedsiębiorczość rodzinna. Dyskusję zamknął konkluzją prezydent Łomży Jerzy Brzeziński.

Po wznowieniu obrad rozpoczęto drugą sesję poświęconą funkcji prokreacyjnej rodziny. Sesji przewodniczył ks. prof. dr hab. Wiesław Wenz. Jako pierwszy z referatem zatytułowanym *Funkcja prokreacyjna rodziny w prawie kanonicznym* wystąpił ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski (UKSW). Wśród celów małżeństwa wyróżnił on cel indywidualny – dobro małżonków oraz cel społeczny – prokreacja. Dobro małżonków przekłada się na dobro potomstwa. W nauczaniu Soboru podkreśla się prokreacyjną funkcję rodziny. W KPK z 1983 roku w kan. 1055 odnaleźć możemy pozytywne stwierdzenie dotyczące funkcji prokreacyjnej małżeństwa. Funkcja prokreacyjna łączy się z prawem do aktu małżeńskiego. Jest to wzajemne przekazanie i przyjęcie siebie przez mężczyznę i kobietę. Autor wprowadził rozróżnienie między potomstwem jako rzeczywistością a ewentualnością. Liczba dzieci zależy od małżonków, którzy muszą mieć właściwie ukształtowane sumienie. Prawem i obowiązkiem jest nieprzeszkadzanie małżonkom w prokreacji (sterylizacja, aborcja, środki anty-

konceptyjne). Kolejnym prawem i obowiązkiem jest prawo do wychowania dzieci. Prelegent przedstawił także problematykę usankcjonowania ważności małżeństwa w związku z prokreacją, ograniczenia celu prokreacyjnego czy podejmowania aktów małżeńskich wykluczających potomstwo. W konkluzji referatu autor wskazał na miłość małżeńską jako siłę jednoczącą dwa cele małżeństwa.

W przeprowadzonej następnie dyskusji udział wzięli ks. prof. Sztymiler i ks. dr Bielec, a głównym tematem dyskusji stała się teza – czy płodność nie powinna stanowić kodeksowego przymiotu małżeństwa obok jedności, nierozzerwalności i – według o. prof. Zuberta – sakramentalności. Konkluzję dyskusji stanowiło stwierdzenie, że małżonkowie mają prawo do domagania się potomstwa ale nie do potomstwa, a także, że nie ma pełnej jasności co do tego, co stanowi istotę małżeństwa.

Kolejny referat zatytułowany *Funkcja prokreacyjna w UE* wygłosił ks. dr hab. Krzysztof Warchałowski. Z uchwalonej w 1997 roku deklaracji dotyczącej znaczenia praw podmiotowych wyprowadził on prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do wychowania dzieci zgodnie ze swoimi przekonaniem. Źródło omawianych praw stanowi także preambuła Karty Praw Podstawowych. Podstawowym prawem jest godność człowieka, stanowi ona fundament dla innych praw podstawowych. Nie ma definicji godności osoby ludzkiej. Art. 9 Karty Praw Podstawowych – prawo do założenia rodziny odnosi się do tradycyjnego modelu – mężczyzna i kobieta. Związek ten ma być zawarty zgodnie z prawem krajowym. Za małżeństwo nie uznaje się konkubinatu ani innych związków partnerskich. Nie ma jednak definicji rodziny. Prawo do zawarcia rodziny jest prawem absolutnym, a małżeństwo stanowi jego podstawę. Rodzinie nie przyznaje się prawa do prokreacji – prawo to przysługuje związkowi małżeńskiemu. W Unii Europejskiej nie ma absolutnego prawa dziecka poczętego do życia. Prawo to może być przyznane albo nie. Dokonanie aborcji nie jest rozumiane jako naruszenie zakazu tortur i niehumanitarnego traktowania. Organy konwencyjne nie zajęły jednoznacznego stanowiska w tej sprawie.

Dyskusja, która miała miejsce po referacie, koncentrowała się wokół problemów ochrony funkcji prokreacyjnej rodziny w prawie wspólnotowym oraz na forum międzynarodowym, w tym między innymi wokół kwestii chrztu dziecka wbrew woli rodziców w orzecznictwie organów międzynarodowych. Głos w dyskusji zabierali ks. dr Krzysztof Orzeszyna i ks. dr Jan Gołąb.

Pierwszy dzień obrad zakończył referatem pt. *Funkcja prokreacyjna rodziny w prawie polskim* ks. prof. dr hab. Ryszard Sztymiler. Według prelegenta po analizie norm prawa krajowego odnoszących się do rodziny, stwierdzić można, czy prawodawca preferuje chrześcijański, czy laicki model rodziny. Uwagę zwrócił on także na godziwość prokreacji, podkreślając, że małżonkowie nie mają prawa ubiegać się o potomstwo metodami niegodziwymi. Z przedstawionego referatu wynikała także potrzeba rewizji norm polskiego prawa pod kątem ochrony dziecka poczętego.

Na drugi dzień konferencji Organizatorzy zaplanowali jedną sesję, której dominującym tematem była funkcja wychowawcza rodziny. Sesji przewodniczył ks. prof. dr hab. Józef Wroceński.

Pierwszy referat pt. *Funkcja wychowawcza rodziny w prawie kanonicznym* wygłosił bp Andrzej Dzięga (KUL). Za główną tezę referatu przyjął on, że wychowanie jest niezbywalnym prawem i obowiązkiem rodziców. W rozumieniu prelegenta wy-

chowanie nie jest tożsame z edukacją, formacją czy kształceniem. Możemy wyróżnić cztery aspekty wychowania: jest ono relacją społeczną (mistrz – wychowanek), wskazuje na jakość osób (mistrz musi być dojrzały w stopniu, w jakim chce przekazać tę dojrzałość wychowankowi), proces wychowania ma charakter dynamiczny (stopień dynamiki zależy od obu podmiotów), istnieje określony cel wychowania (mistrz musi ten cel założyć). W świetle prawa kanonicznego celem wychowania jest osiągnięcie dojrzałości osoby ludzkiej. Po analizie kan. 1055 oraz 1136 wychowanie jawi się jako „najpierwszy obowiązek”. Wyróżnić należy pięć obszarów odpowiedzialności rodziców za wychowanie dziecka: wychowanie fizyczne, do postaw społecznych, kulturalne, moralne, religijne. W nawiązaniu do kan. 835 §4 stwierdzić należy, że rodzice realizują zadanie uświęcania w Kościele właśnie poprzez wychowanie. Z punktu widzenia Kościoła największym wyzwaniem jest formowanie rodziców do wychowania, aby mogli to zadanie właściwie realizować. Dyskusja, która nastąpiła po referacie, a w której udział wzięli: bp Stanisław Stefanek, bp Antoni Dziemianko, ks. prof. Józef Krzywda, ks. dr Jan Gołąb, dr Elżbieta Szczot, dotyczyła problemów wychowania katolickiego, szkół katolickich, a także chrztu dziecka wbrew woli rodziców.

W kolejnym referacie *Funkcja wychowawcza rodziny w prawie publicznym*, ks. dr Mirosław Sitarz postawił tezę o potrzebie aktywnego wspomaganie rodziny przez państwo opartego na zasadzie pomocniczości i interwencji. Następnie dokonał analizy norm prawa publicznego określających zadania państwa wobec rodziny w ramach wspierania jej funkcji wychowawczej, kolejno na poziomie prawa międzynarodowego i prawa krajowego. Jako zasadniczy problem wskazał brak prawnej podmiotowości rodziny, co nie pozwala uczynić jej stroną relacji prawnej z wieloma podmiotami reprezentującymi państwo i bezpośrednio dochodzić swych praw.

Jako ostatni w trzeciej sesji głos zabrał ks. prof. dr hab. Józef Krzywda, który wygłosił referat *Małżeństwo podstawą rodziny*. Autor przedstawił pogląd, iż między małżeństwem a rodziną istnieje konstytutywny związek. Troska Kościoła o rodzinę rozpoczyna się już z chwilą przygotowania do małżeństwa i trwa przez całe małżeństwo. Kościół już od początku tworzył własne normy dotyczące małżeństwa. Autor postawił też tezę usystematyzowania ogółu norm dotyczących małżeństwa ze względu na ich doniosłą rolę. W dyskusji, która miała miejsce po referacie, ks. dr Mirosław Sitarz postawił problem celu wychowania i tego, w jaki sposób kształtować normy prawne, aby w jak największym stopniu temu celowi sprzyjały.

Na zakończenie głos zabrał ks. prof. Józef Krukowski. Podkreślił, że temat pozostał niewyczerpany, ale refleksje prelegentów a także uczestników Konferencji, wyrażone czy to w referatach, czy też podniesione w dyskusjach, w istotny sposób dotyczą materii postawionego przez Organizatorów problemu. Wyraził także, w imieniu Organizatorów i uczestników Konferencji, wdzięczność biskupowi Stanisławowi Stefanekowi, ks. dr. Tadeuszowi Śliwowskiemu – kanclerzowi Kurii Diecezjalnej oraz ks. dr. Zdzisławowi Michałowskiemu – rektorowi Wyższego Seminarium Duchownego w Łomży, po czym dokonał formalnego zamknięcia obrad. Głos zabrał jeszcze bp Stanisław Stefanek, który podkreślił, jak wielka jest potrzeba organizowania tego typu konferencji, a na zakończenie złożył serdeczne podziękowania wszystkim uczestnikom.

Paweł Cichosz